

<https://doi.org/10.62837/2024.9.336>

YUNUS QULUZADƏ
ADPU-nun magistrantı

MİRZƏ ƏLƏKBƏR SABİRİN ŞEİRLƏRİNİN FƏAL TƏLİMLƏ TƏDRİSİNİ
AKTUAL EDƏN SƏBƏBLƏR
XÜLASƏ

Açar sözlər: Mirzə Ələkbər Sabir, həyatı, satiraları, məktəb, fəal təlim, üsullar.

Ölkəmiz müstəqillik əldə etdikdən sonra bütün sahələrdə olduğu kimi təhsil sahəsində də əsaslı islahatların aparılmasına başlanılıb. Təlim və tərbiyənin səviyyəsini yüksəltmək, şəxsiyyətyönümlü vətəndaşlar hazırlamaq dövrümüzün prioritet məsələlərindən birinə çevrilib. Ona görə də ölkədə orta ümumtəhsil sistemini də müasirləşdirmək, yeni üsul və metodlardan, müasir informasiya texnologiyalardan istifadə günümüzün aktual hadisəsi kimi dəyərləndirilir.

Azərbaycan ədəbiyyatı tarixinə yenilikçi və maarifpərvər şair kimi düşən Sabirin əsərlərinin orta məktəblərdə müasir üsul və metodlardan istifadə etməklə tədrisi olduqca önəmlidir. Məqalədə böyük şairimizin orta məktəblərin müxtəlif siniflərində tədris olunan şeir və satiralarının müasir kurikulumunun tələblərinə uyğun öyrədilməsi yollarından söhbət açılır.

THE REASONS THAT MAKE ACTIVE EDUCATIONAL TEACHING OF
MIRZA ALAKBAR SABIR'S POEMS

Yunus Guluzade

SUMMARY

Keywords: Mirza Alakbar Sabir, his life, satires, school, active education, methods

After our country gained independence, fundamental reforms were started in the field of education as well as in all fields. Raising the level of training and upbringing, preparing personality-oriented citizens has become one of the priority issues of our time. Therefore, modernizing the secondary general education system in the country, using new methods and methods, modern information technologies is considered as an actual event of today.

The teaching of Sabir's works in secondary schools using modern methods and methods is very important. The article discusses the ways of teaching poems and satires of our great poet in accordance with the requirements of the modern curriculum taught in different classes of secondary schools.

ПРИЧИНЫ, ДЕЛАЮЩИЕ АКТУАЛЬНЫМ АКТИВНОЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ПРЕПОДАВАНИЕ СТИХОВ МИРЗЫ АЛАКБАРА САБИРА

Юнус Гулузаде

Ключевые слова: Мирза Алекпер Сабир, его жизнь, сатира, школа, активное образование, методы.

После обретения нашей страной независимости в сфере образования, как и во всех сферах, начались фундаментальные реформы. Повышение уровня подготовки и воспитания, подготовка лично ориентированных граждан стало одной из приоритетных задач современности. Поэтому модернизация системы среднего общего образования в стране с использованием новых методов и методов, современных информационных технологий рассматривается как актуальное событие сегодняшнего дня.

Очень важно преподавание произведений Сабир в вузах с использованием современных методов и методик. В статье рассматриваются способы преподавания стихов и сатиры нашего великого поэта в соответствии с требованиями современной учебной программы, преподаваемой в разных классах общеобразовательной школы.

Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi, orijinal yaradıcılıq üslubu ilə diqqəti cəlb edən böyük Azərbaycan şairi Mirzə Ələkbər Sabirin yaradıcılığı bu gün də aktualdır. Sabirin satira yaradıcılığının əsasında maarifçi dünyagörüşün dayanması müasir ədəbiyyatşünaslığın aparıcı mövzusunə çevrilib. Müasir dövrdə pedaqoji sahədə tədqiqat aparan alimlər də şairin həyat və yaradıcılığından bəhs edərkən onun şeirlərinin tərbiyəvi əhəmiyyətini ön plana çəkir, sənətkarın əsərlərini müasir təlim üsulları ilə tədris etməyi, onun mütərəqqi ideyalarından bəhrələnərək insanların mənəvi inkişafına böyük təkan verdiyi anlamına gəlirlər. Şairin müasiri və dostu Abbas Səhhət haqlı olaraq yazırdı: "Azərbaycan ədəbiyyatında yeni bir cığır açan Sabir əfəndi milləti üçün çalışırdı. O gördüyü tənədən, yağış kimi üstünə yağan töhmətlərdən əsla geri dönməyib öz məsləkində əzmlə davam etdi və sevgili millətinə xidmətdən bir an qafil olmadı" (2, s.28).

Orta ümumtəhsil məktəb dərslərinə Sabir kimi mübariz şairin həyat və yaradıcılığının tədrisinə yer verilməsi heç də təsadüfi deyildir. Çünki o, Azərbaycan ədəbiyyatında böyük bir ədəbi məktəbin əsasını qoymuşdur. Azərbaycan satirası bu gün də həmin misilsiz sənət xəzinəsindən bəhrələnilir, onun ənənələrini davam və inkişaf etdirir (4, s.97).

Bu gün pedaqoji fikir tarixində Sabirin özünə və yaradıcılığına münasibət tamamilə dəyişib, onu milli şüuru oyatmaq, vətəndaş birliyinə və düşüncəsinə nail olmağa çalışan sənətkar kimi dəyərləndirirlər. Milli şüurun inkişafı, ictimai fikirə

təsir, insanların vətəndaşlıq düşüncəsinin oyanması, tərbiyəvi fikirləri və sairə amillər şairin yaradıcılığını səciyyələndirən cəhətlərdir. Ona görə də müasir dərslərdə Sabirin şeirlərinin tədrisinə xüsusi önəm verilir. Orta məktəbdə Sabirin tədrisini vacib edən bir sıra məqamlar mövcuddur. Şair ədəbiyyatımızda yeniliklə köhnəliyin sərhədində dayanaraq böyük işlər görüb, şeirimizin müasir mənə kəsb etməsinə təkan veribdir. Belə ki, məktəblilər şairin ədəbiyyatımıza gətirdiyi yeni janrlarla tanış olur, onun şeirlərinin vasitəsilə klassik ədəbiyyatımızın aparıcı janrı olan əruzun incəlikləri ilə daha yaxından tanış olur və onları daha yaxşı mənimsəyə bilirlər.

Məlumdur ki, M.Ə.Sabir böyük satirik şair olmaqla yanaşı, həm də gözəl pedaqoq kimi böyük nüfuz qazanmışdır. O öz şagirdlərinə məktəbin, təhsilin, elmin və tərbiyənin əhəmiyyətindən söhbət açmışdır. Uşaqları məktəbdən yayındıran, onların təhsil almasına mane olan savadsız və cahil valideynləri kəskin tənqid atəşinə tutmuşdur. Şair qələmə aldığı satiralarında din pərdəsi altında gizlənərək adamlarını təhsildən yayındıran cahil mollaları da tənqid etməkdən çəkinməmişdi. Sənətkar müəllim kimi fəaliyyət göstərdiyi illərdə həmişə dini elmlərlə yanaşı dünyəvi elmlərin tədrisinin tərəfdarı olmuşdur. Şairin işlədiyi məktəb XX əsrin əvvəllərində nümunəvi təhsil ocağı hesab olunurdu. Şair dərs keçdiyi şagirdlərə həm Azərbaycan, həm də dünya ədəbiyyatının qiymətli bədii əsərlərindən nümunələr oxumuş, onların estetik zövqünün inkişafına səy göstərməklə yanaşı, həm də onların dünyagörüşlərinin yüksəlməsinə çalışmışdı.

Mütəxəssislərin də qeyd etdiyi kimi Sabirin şeirlərindəki pedaqoji görüşlər onun orta məktəblərdə tədrisini aktual səbəblərdəndir. Onu da vurğulamaq lazımdır ki, şairin şeirləri XX əsr ədəbiyyatımızın formalaşmasında, onu maarifçilik ideyaları ilə zənginləşməsində böyük əhəmiyyəti olmuşdur. Sabirin əsərlərinin pedaqoji fikir tariximizdə yeri və rolu danılmazdır. Öz dövrünün müasir təlim üsullarından bacarıqla istifadə edən şairin həyatı və yaradıcılığını bu gün də pedaqoqlarımız yeni təlim üsulları ilə tədris etməli və hər bir pedaqoq öz şagirdinə böyük ədibin mütərəqqi ideyalarını yalnız əzbərlətməklə kifayətlənməməli, bu ideyaların qavranmasına, gələcəkdə həm özünün, həm də ətrafındakı insanların mənəvi inkişafında tətbiq edə bilməsinə çalışmalıdır. Dosent Fəxrəddin Yusifov haqlı olaraq qeyd edir ki, fəal/interaktiv təlimin üsulları birbaşa şagirdlərin təfəkkürünün (məntiqi, tənqidi, yaradıcı) inkişafına yönəldilməlidir(8, s.139). Bütün deyilənləri nəzərə alaraq orta ümumtəhsil məktəblərində Sabirin əsərlərinin tədrisini aktual və vacib edən səbəbləri aşağıdakı kimi ümumiləşdirmək mümkündür:

1. Azərbaycan ədəbiyyatının digər böyük ədiblərin həyat və yaradıcılıqları yaşadıkları dövrün mənzərəsi barədə müəyyən məlumat verildiyi kimi , M.Ə.Sabirin də həyatı və bədii irsi XIX əsrin sonu XX əsrin əvvəllərindəki Azərbaycanın ictimai-siyasi, sosial-mədəni həyatı, tarixi, mədəniyyəti və s. haqqında məlumat əldə etmək baxımından olduqca faydalıdır.

2. İstər Sabirin həyatı ilə bağlı faktlar, istərsə də onun əsərlərindən əldə etdiyimiz məlumatlar şagirdlərin tərbiyəsinə müsbət təsir göstərir və onların mənəvi cəhətdən inkişafına zəmin yaradır.

3. Bu gün orta məktəblərdə geniş informasiya mübadiləsi şəraitində keçən fəal/interaktiv dərslərin bütün mövzuları, eləcə də Sabirin həyatı və yaradıcılığı ilə bağlı dərslərin tədrisində integrativlik prinsipi əsas götürülür.

4. Sabirin satirik əsərlərinin öyrədilməsi şagirdlərin bu janr haqqında biliklərini daha da inkişaf etdirir. Şagirdlər bu janrda yazmış başqa şairlərin yaradıcılığına maraq göstərmiş olurlar. Beləliklə, dərstdə fəndaxili inteqrasiya qurmaqla şagirdlərin bilikləri daha da genişləndirilir (7. s.154).

Yuxarıda qeyd olunan fikir və mülahizələri nəzərə alaraq orta məktəblərdə Sabirin həyatını və əsərlərinin tədrisini aktual edən səbəbləri şairin dərslərlərə salınan hər hansı bir poetik nümunəni praktik təlim əsasında da sübut etmək mümkündür. Məlumdur ki, orta məktəblərin XI siniflər üçün "Ədəbiyyat dərslərində böyük şairimiz M.Ə.Sabirin "Neylərdin, ilahi" satirası tədris olunur. Bu satiranın tədrisi edilərkən ilk növbədə sinifdə şagirdlərin Sabirin dövrü, həyatı və yaradıcılığı ilə bağlı bildikləri müəyyənləşdirilir, daha sonra isə şairin həyatı, uşaqlıq illəri, ilk qələm təcrübələri haqqında məlumat verilir. Dərstdə əsas diqqət Sabirin satiralarının ictimai əhəmiyyət kəsb etməsi dövrünə yönəldilir və şagirdlərin nəzərinə çatdırılır ki, artıq şair öz "lirik qəhrəmanının vasitəsilə həyatdakı eybəcərlikləri, ziddiyyətləri açıb göstərir" (5. s.77), özünü dövrün ədalətsizlikləri ilə barışmayan vətəndaş kimi sübuta yetirir.

M.Ə.Sabirin satirik poeziyamızın qüdrətli nümayəndəsi kimi tanınmasında milli mətbuatımızda yeni səhifə açan "Molla Nəsrəddin" jurnalının xidmətləri danılmazdır. Şairin bu satirik jurnalında çap olunan müxtəlif mövzularda yazdığı şeirləri dövrün bütün sinfi ziddiyyətlərini aydın təcəssüm etdirirdi.

Onu da xatırlatmaq lazımdır ki, mütəxəssislərin qeyd etdiyi kimi "Sabir satiraları mövzu baxımından son dərəcə zəngin olsa da onlar bir nöqtədə-xalqın həyatı və taleyi məsələsində birləşir. Başqa sözlə, şairin əsərlərinin baş mövzusu xalq həyatıdır. Onun satiralarının əsasında ya birbaşa, ya da dolayısı yolla xalqın mənafeyinin, hüquq və azadlığının müdafiəsi dayanır" (6. s.153).

Şair xalqın tərəqqidən geri qaldığını, mövhumatın, cəhalətin inkişafa mane olduğunu, gənc nəslin elmdən, təhsildən uzaq düşdüyünü təəssüf hissi ilə qələmə alırdı. Sabirin bütün satiralarında olduğu kimi "Neylərdin, ilahi" şeirinin əsas məzmununu yuxarıda qoyulan problemlərin həlli məsələləri istehza yolu ilə təsvir edilir. Müəllim şeirin məzmununu şagirdlərə düzgün çatdırmaq üçün ilk növbədə Sabirin başqa satiraları ilə müqayisə aparmalı və əsərin hansı mövzuda yazıldığını dəqiq müəyyənləşdirməyə səy göstərməlidir. Müəllimin köməkliyi ilə şagirdlər dərk etməlidirlər ki, şair əsərdə insan təbiətindəki tənbelliyi, cəhaləti tənqid etməyi qarşıya məqsəd qoymuşdur. Hətta bir sıra sabirşünasların fikrincə, bu satiranın mövzusunun yalnız Azərbaycan həyatı ilə məhdudlaşdırılmadığını bildirirlər.

Təcrübə göstərir ki, satiranın ideya və məzmununu düzgün mənimsəmək üçün müxtəlif mənbələrə müraciət olunmalıdır. "Hər zülmə dözən canları neylərdin, ilahi?!" söyləyən şair dövrünün insanların laqeydlik hissələrini qəbul edə bilmir, haqsızlığa, ədalətsizliyə qarşı haqq səsinə ucaldır. Xeyirxahlıq və ədalət tərəfdarı olan Sabir satirasında insanlığın taleyindən narahat olduğunu açıq şəkildə açıb göstərir və özünü bir daha yoxsul kütlənin müdafiəçisi kimi təqdim edir:

Məzlumlara göz yaşı dərya olacaqmış,
Dəryaları, ümmanları neylərdin, ilahi?! —

misralarından da aydın hiss olunur ki, şairin qaldırdığı məsələlər yalnız onun dövrü üçün deyil, bu günümüz üçün də olduqca aktualdır. Cəmiyyətimizdə baş verən real gerçəkliklər şairin qələmə aldığı mövzularla tamamilə üst-üstə düşür. Şairin satiralarında tərənnüm edilən milli və bəşəri bələlər onun ədalətli mövqeyinin bariz nümunəsidir.

Böyük Azərbaycan şairi M.Ə.Sabirin maarifçiliyinin və pedaqoji fikir tariximizin inkişafında xidmətləri danılmazdır. Xalqımızın milli oyanışında, elm və təhsilə yiyələnməkdə, özünüdərk etməkdə böyük dəyəri ilə seçilən Sabirin bədii sənət nümunələrinin fəal/interaktiv təlimlə tədrisinə önəm verilməsi təqdirəlayiq haldır.

Ədəbiyyat

1. M.Ə.Sabir . Hophopnamə. Bakı "Turan" nəşrlər evi, 2002;
2. Abbas S. Sabir, Bakı 2002;
3. Nəbiyev B. Mirzə Ələkbər Sabir Tahirzadə Şirvani, Bakı, 2002;
4. Talıbzadə K. Azərbaycan ədəbi tənqid tarixi, Bakı, 1984;
5. Ədəbiyyat (XI sinif üçün dərslik), Bakı, 2018 ;
6. Ədəbiyyat (VIII sinif üçün dərslik), Bakı, 2019.
7. Veysova Z. Fəal interaktiv təlim. Müəllim üçün vəsait, Bakı, 2007;
8. Yusifov F. Ədəbiyyatın tədrisi metodikası, Bakı, 2023.

Rəyi: filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Razim Məmmədov